

re, com vaig demostrar en el DCEC), quant més aquest seu compost que ja no es troba ni en llatí clàssic. Per desgràcia hem de deixar l'estudi d'aquesta qüestió (per al qual deixo aplegades un gran nombre de dades, reflexions i observacions en un dossier morfològic) per a la morfologia i sintaxi del projectat tractat de Gram. Històrica, i limitar-me a un parell de dades poc conegudes.

L'ús de l'«ell emfàtic» passa per ser un fet peculiar de Mallorca, però no és menys viu a Menorca i Eivissa: «entrà sa dona, amb so pegat en sa mà, i le-hi posà a ses costelles: *ell* va ser com posar oli a un llum», Castelló, *Rond. Eiv.*, 53; «—Callau, callau, donzella, / que no faça en vós pitjor / —*Ell* no hu fareu, no, don Blasco, / qu'heu d'esser lo meu senyor», id., *Ibiza y Form.*, 101. Dubto molt que res d'això s'hagi dit a l'Empordà —com ho assegura *AlcM*—, almenys a l'Alt Empordà o Emp. propi, crec que es pot negar; on sembla haver-se usat és a la Garrotxa: «—Sembla qu'assò s'aplana com si'n passés l'essoradora de la bruixa; ¿què 'n trayer de xoyarlo 'l món si igualment l'any que ve li tornarà 'l pèl a créixer? —*Ell* li tornés ara mateix, vatu-al-isto, que ara mateix li tornaria a fer la canyota!», MVayreda (*Sang Nova*, III, § 5, p. 188).

Mots pronominals afins a ILLE.

Allò [origens], del ll. ILLŪD, neutre de ILLE/ILLA, en el qual va predominar una accentuació vulgar ILLŪD, en l'última síl·laba. Degut a una propensió d'ample abast en el llatí col·loquial i vulgar, certs disíl·labs, dins el grup dels mots pronominals (de caràcter adverbial o nominal) tendien a ser accentuats en la síl·laba final (com explica Seelmann, *Die Aussprache des Lat.*, p. 57), ampliant una tendència que en certs casos degué ser fins i tot de la llengua comuna i més clàssica (en *illac*, *illic*, i algun altre). Així com trobem el masculí *illum* accentuat en *-lŭm* en la mètrica plautina (*Bacchides*, 826), en el neutre ILLŪD aquest fet ha quedat fixat en el cat. *allò*; primer es degué dir *elló* amb *ó* tancada i després sota la influència del contraposat *açò* la *o* es va obrir, i la mateixa influència obrà en el canvi de la inicial *e*: en *a*; en combinació amb la tendència que veiem en ECCUM HIC > *aquí*, MET IPSE > *mateix*, ECCUM ILLUM > *aquell*, etc. Vegeu una exposició més detallada d'aquests fets a propòsit d'*això* (EIX) i en la meua nota del BDC XIX (1931), 21.

Del pronom *allò*, típic del cat., ja tenim molts testimonis en la llengua medieval: «quant seran tornats en terra, l'escrivà deu mostrar aquell escrit al bisbe --- e lo clergue deu metre en escrit *allò*, al libre de l'església», «qualsevol cosa que a aquell ne serà vista per bé, ne ells en diran, *allò* 'n deu ésser seguit», *Conso-lat* (§§ 72 i 150, Pard., pp. 118, 166; de nou § 159, p. 180); «--- que lo sant drap me fos liurats, / a poch de temps l'àgrets cobrats— / Éla dix qu'*alò* no farà / mas ab él a Roma -s n'irà / e --- -l drap durà a l'emperador», *Lleg. Rim. Sevilla*, v. 552; «veé la gent aplegada a la barqua, e demanà què era *alò*», *Filla del R. d'Hongria* (NCL. XLVIII, 39); «lo bon prelat /

d'aquella sgleya / --- / què vist havia / li referí: / lo bon fadrí / dix no sabia / d'on li podia / *allò* venir», JRoig (*Spill*, v. 5723); d'altres encara, en doc. de Besora de Cardener de 1369 (BCEC, 1909, p. 299, context a PART prep.); i en Eiximenis, NCL. vi, 22, 87, 92.

Allò ha estat sempre mot d'ús general en tot el territori de la llengua, llevat d'alguna zona de l'extrem Nord, on abans es degué usar *aquellò* (*aclò*) o *acò*, i avui encara se sent aquest en alguna localitat de la zona fronterera Rosselló-Llud.; fora d'aquesta minsa excepció,² avui s'estén *allò* des del capdamunt de Ribagorça fins al valencià merid. i fins a l'extrem de les Illes, incloent-hi Eiv. (PzCabr. «aquell»). La combinació *allò de* pren el paper de neutre substantivat designant la idea de 'ço de', 'la terra o heretat de', en diverses comarques occidentals i val.: *alç del Menescal*=*lo tros del Menescal* en el Segrià (Sunyer, 1964); *alç del Ximó*, *allò del Sec* en el Priorat (Capçanes, 1935), i de nou en la zona entorn del Benicadell i en alguna altra comarca valenciana («vinc d'*allò* del Sabater», Barxeta, 1962, i frases semblants sentides a Alcanalí, Castell de Castells, etc.).

És característic de part de Pallars i Ribagorça, zona pirinenca, l'ús d'*allò* amb el valor del clàssic *això* (val. *això*, diferent d'*açò*, 'això que tu dius'): «és molt més alt *alç*» a Les Pauls, «com li diuen en *alç*»='això que vos dieu' St Esteve del Mall, 1957; «—No hi ha cap d'hostal per aquí dalt. —Però deu haver-hi cabanes, suposo. —D'*allò* n'hi ha; però totes tenen amo», «—Entre tots, sabeu quants n'hi ha? —Oh! anem, caramot! Te hu dité cap *allò*!», Joan Lluís (*Els Pastors i les Estrelles*, pp. 83, 39).

Allò de va desenrotllar-se també, unes quantes generacions enrere, amb el caràcter ja descrit abans, en el cat. central: veg. el passatge del B. de Maldà que hem citat a BULLICIA (*Coll. B. V.*, 125). Potser va partir d'aquesta combinació la locució composta d'*allò més*, que com a expressió de la idea del superlatiu, ha quedat viva en el català central, i sobre la qual veg. l'article de Montoliu, en el BDC II (1914), 13-17.

També s'hi havia usat, amb valor semblant, d'*allò bé* o d'*allò ben* ---, característica del llenguatge del B. de Maldà; «un caputxó d'*allò ben* abrigat de polsos», «d'*allò ben* llesteta, una Senyora ---», «portant un cotxero d'*allò ben* major ---», *Coll. B. V.*, 187, 109.16, 105; «portas ferradas y de *allò ben* dobles. ab alguns payns y claus», «la carretera --- nomenada lo Purgatori, y un tros de *allò ben* dolent que és en temps de fanchs», id., *Excursions*, pp. 15, 21. Com a adverbí postposat es deia d'*allò bé*: «se'n tornaren a peu, soplant un poc de vent fresc, que s'hi refrescarien d'*allò bé*», *Coll. B. V.*, 180. I amb paper substantiu d'*allò bo*: «a dinar, que ha anat d'*allò bo* en totes les viandes, salses i salsirons substanciosos i llèpols, en la segona muda, com los préssecs i peres ---», id. id., 192.

En lloc de *allò* apareix en textos septentrionals la forma *aque(l)lò*, sovint abreujada en *aclò*, que resulta de la combinació amb ECCUM (ECCUM ILLŪD), tal com